

Rituálně

~~Rituálně~~

26\5

26\6

2015

„Zatímco abstraktní pojmy si udržují od reálné skutečnosti vždy určitou míru distance, je mýtus právě ve své názornosti ve skutečnosti bezprostředně hluboce zakotven. Mýtický příběh je chápán člověkem jako příklad vhodný pro určování směru jeho chování. V rituálním aktu může pak tento příběh být navíc obřadně symbolicky předveden, a tedy prostřednictvím přímého chování také zpřítomňován a prožíván.“ (Babyrádová, 2002, s. 50)*

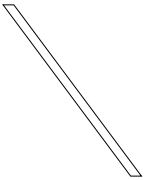
Doba, ve které žijeme, jakož i „socializovaný“ prostor, v němž se denně pohybujeme, se tu a tam naplňují podivnými touhami: například v komerčním prostoru útočících reklamních sloganů čteme větu: Léto začíná již na jaře!, kterou vytvořil patrně nějaký kreativce s úmyslem prolomit tisícileté tradice vnímání času a prostoru a změnit naše chování ve prospěch profitu firmy prodávající sezónní oděvy. Následujme tedy, spíše než onen slogan, zcela jinou naléhavou výzvu: odolejme pokušení lámat hranice, uchovejme si svou mysl i tělo v plynutí přirozeného dění a konejme obvyklé rituály (jakož i rituál obnovy oděvu) pouze v příhodných časech. Nebude to lehké: rituál vyžaduje totiž respekt k určitému řádu, byť by jím měl být prostý úkon. Nepravé rituály praktikující pouze „slupku“ významného aktu přechodu z jednoho životního časového úseku do jiného nebo aktu oslavy klíčových životních událostí či intimních přechodů svůdně lákají k následování. Jsou však tyto pseudorituály konané povrchně bez vypjatého angažování skutečného těla, odehrávající se mimo reálný prostor a čas, skutečnými obřady? Takové rituály přikrašlované audiovizuálními atributy se každodenně vyprazdňují a vzdalují se od existenciálního jádra obřadů konaných po staletí za účelem nalezení vlastní identity a vážného konsensu jedince a kolektivu. Skutečné rituály vnímané jako výraz vyjádření sounáležitosti individua a celku, je možné dělat i ve velmi malém prostoru s minimálními nástroji, anebo dokonce s nástrojem jediným – s vlastním tělem.

Slovo rituál má svůj původ v latinském „ritualis“ – což znamená obřad. Slovo obřad se jeví ale příliš pompézní v kontextu rituálů, které nabízí samo akční umění. Nejvíce rituálů je právě v akčním umění věnováno tělu anebo je také vyjadřováno povýšením prosté věci do symbolické roviny. Rituál v akčním umění a v umění objektu a instalace, praktikovaný umělci už před tisíci lety, aktualizovaný pak na počátku 20. století uměním moderny a dále oživený v akční tvorbě před mnoha desetiletími, je chápán jako způsob chování, jenž je založený na symbolizaci tradičního aktu a zároveň na posunu tohoto aktu do jiné časové roviny. Kontexty času jeho provedení pak mohou i původnímu, tradicí potvrzenému rituálnímu chování, dodat nové významy. Existují však i rituály zcela vymykající se tradici, vytvářené jednotlivci nejprve spontánně, později ale upevňované stereotypním opakováním.

V psychologii je krajní stereotypie chování považována za obsezi – jednu z patologických úchylek. Nicméně pro lidské imago jsou rituály v podobě slavností spojených s prožíváním klíčových událostí lidského života jako například křest, přechod do dospělosti, svatba či pohřeb – příležitostí oddělit významné životní etapy a začít prožívat nové role. Rituály v tvorbě umělců je pak možno vnímat jako výzvu k opětovnému návratu obřadnosti do našeho života. Každý rituál má však svůj ustálený čas. Ani jednoduchou ceremonii tedy není možno zneužít předatováním jejího konání.

Výstava Rituálně zrcadlí jednak vědomí přítomnosti rituálních děl v historii akčního umění, a jednak přináší informaci o současném stavu zájmu o ritualizaci výtvarné tvorby u vybraných studentů a výtvarníků z uměleckých a umělecko-pedagogických škol. Jednu z klíčových os výstavní kolekce tvoří fotografie dokumentující rituální performance několika umělců z šedesátých a sedmdesátých let. Jak jsou tyto tendence dále v současnosti rozvíjeny, či zda jsou spíše popírány, zda existují určité analogie mezi využíváním rituálu v akční tvorbě umělců starší generace a nynějšími tvůrci – tyto a podobné otázky si pokládají kurátoři výstavy. Jsou si však vědomi toho, že není možné stanovit přesnou odpověď vztahující se k vysloveným otázkám – jedno je ale jisté: pravé rituály jsou všudypřítomné a věčné. A je také jisté i to, že: Léto pravděpodobně nikdy nezačne už na jaře.

* Babyrádová, Hana. *Rituál, umění a výchova*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 351 s. Spisy Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 83. ISBN 80-210-3029-1.

**Léto
nezačíná
na jaře**

Hana Stehlíková Babyrádová

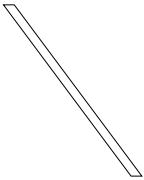
Přestože akční umění sedmdesátých let dvacátého století volně navazuje na archetypální kořeny z dávné minulosti, ve svých osobních rituálech se zejména čeští představitelé body artu vyrovnávali spíše s aktuálními osobními tématy a společenskými postoji. V televizním rozhovoru Petr Štembera s Janem Mlčochem říkají, že šlo o svobodu – a vlastní tělo, to je něco, „co je po ruce“ a co vám nikdo nemůže vzít. Nikoli tedy dávná pravěká minulost, kdy malba hlínou na tváři, stopy krve či výkřik, dech a tanec mnohdy znamenaly nejsilnější formu komunikace s něčím, co člověk tehdy ještě nechápal, ale spíše ryzí a osobní současnost je nejčastěji hlavním tématem akcí umělců, kteří s principem tělovosti výtvarně pracovali.

Velký spánek Jana Mlčocha můžeme interpretovat jako určité osvobození od okolního světa, kdy se umělec záměrně uzavírá do vlastní samoty uprostřed velkoměsta (bylo to v podkroví jednoho z domů na Staroměstském náměstí). Umělci tehdy bylo jedenadvacet let. Vladimír Havlík se jako dvaadvacetiletý odevzdává přírodě, když vytváří intenzivní a bolestivý dialog při tvorbě ohňových partitur, v nichž nejdříve hořící „noty“ – zápalky vzplanou na kůře – kůži stromu, aby se posléze stejná partitura rozhořela na obnaženém těle umělce. Rovněž ve dvaadvaceti prožil rituál Být či nebýt ve skále Švédův stůl v Moravském krasu Tomáš Ruller. Bratrství člověka a stromu kdysi demonstroval Petr Štembera proslulým sadařským naroubováním větvičky do vlastní rozřízlé kůže, Sonny Halas i Jan Steklík zase ošetřovali matku přírodu zraněnou zásahy člověka. A jakkoli Vlado Kordoš vytvořil někdy až týráním vlastního těla řadu interpretací historických uměleckých děl, jakkoli se za uměním minulosti s groteskním nadhledem ohlíželi Josef Daněk s Blahoslavem Rozbořilem, i oni byli výrazně aktuální a spíše zkoumali současné aspekty lidské existence.

Při nacházení výtvarných projevů přírodních zákonitostí vytvořil s využitím magnetismu několik performancí Dalibor Chatrný již v roce 1973, aniž by nějak záměrně směřoval do oblasti tělového umění – tyto jeho aktivity navazovaly na tvorbu magnetických grafik. Také patetické rituály Hermanna Nitsche, které pro používání zvířecí krve snad nejvíce mohou evokovat syrovost dávných pravěkých obřadů, jsou určeny současnému člověku a jeho pozici v dnešním světě. Že jde spíše o aktuální výtvarné úvahy, o tom se přesvědčili studenti brněnské katedry výtvarné výchovy, když v roce 2009 po několik týdnů pracovali jako asistenti Hermanna Nitsche při jeho 56. malířské akci, z níž pak vzešla celoroční výstava. Divoká malířská gesta na čtyřmetrových plátnech, vedená ritualizovanou choreografií autora, však křehké dívky prováděly akrylovou barvou, nikoli krví.

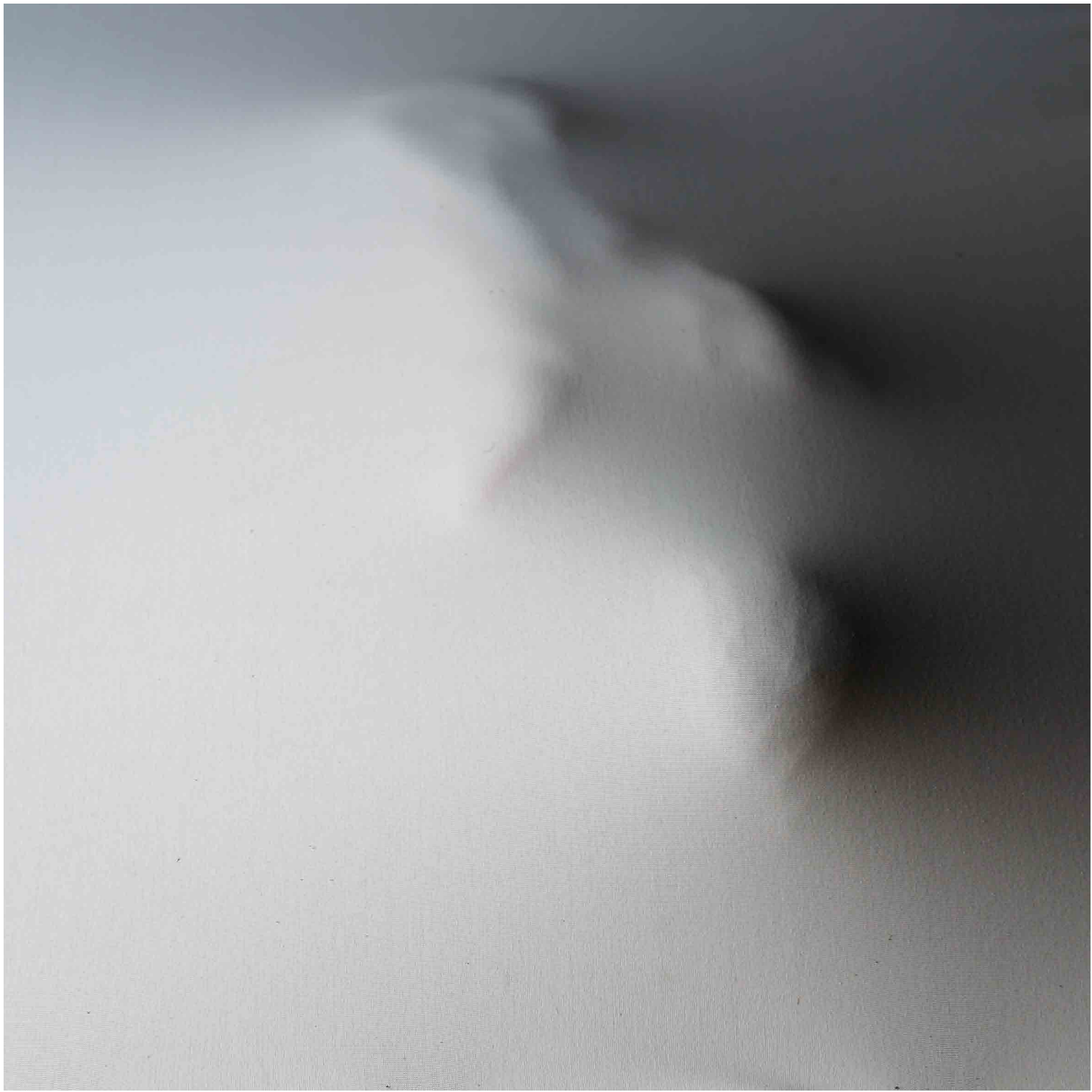
Vlastní krev je tématem několika závažných realizací Františka Kowolowského a Petra Kamenického, kteří už patří spíše ke generaci devadesátých let – právě Kamenický snad nejvíce demonstruje syrovou analýzu své vlastní existence a přítomnosti. Emotivní napětí nacházíme u materiálových dialogů s přírodním prostředím, jimž se ve stejné době věnovala Hana Stehlíková Babyrádová, která se navíc dlouhodobě zabývá i teoretickou a výtvarně pedagogickou reflexí tematiky rituálu. Právě ona jako iniciátorka výstavy Rituálně si je dobře vědoma, jak závažné propojení minulosti a současnosti rituál přináší.

I když v akcích uvedených umělců nacházíme zvláštní, a někdy i drasticky napjaté a bolestivé vyjádření traumat současnosti, přesto na nás dýchne také paměť dávných časů. Možná je to nějaké vnitřní napětí, které v nás dříme již od počátku lidstva. Vždyť i ve virtuálním neosobním světě digitální epochy se přece děje něco mimořádně vážného, když po kůži stéká krev. Možná je to právě rituálovost body artu, která snad nejvíce ze všech rozmanitých podob současného umění vypovídá o věčnosti.

**Bolest,
současnost
a stopy věčnosti**

Radek Horáček

Dalibor Chatrný

*1925 – † 2012

Hermann Nitsch

* 1938

Kristýna Vašková

*1991

Leona Koledová

*1988

Petr Štembera

*1945

Vladimír Kordoš

*1945

Tereza Bínová

*1990

Michal Maruška

*1981

Miloslav Sonny Halas

*1946 – † 2008

Jan Mlčoch

*1953

Josef Daněk

*1961

Blahoslav Rozbořil

*1959

Evgeniya Kobzeva

*1990

Hana Novotná

*1958

Júlia Zorkovská

*1988

Hana Stehlíková Babyrádová

*1959

Vladimír Havlík

*1959

Eva Tajovská

*1988

David Pšenčík

*1993

Jitka Rufferová

*1990

Petr Kamenický

*1965

František Kowolowski

*1967

Rituálně
26\5 – 26\6 2015
Galerie Ars, Brno, Veselá 39

Kurátor \ Petr Kamenický
Autorka výstavní koncepce \ Hana Stehlíková Babyrádová
Texty \ Hana Stehlíková Babyrádová, Radek Horáček

Grafický design \ Jana Nedomová
Fotografie \ Eva Tajovská – Hladinou těla
Písmo \ Agagio Serif Script, Adagio Sans Script

Tisk \ Tiskárna Didot, spol. s r.o., Trnkova 119, 628 00 Brno-Líšeň
Náklad \ 250 ks

Vydání první
Brno 2015

Díla jsou zapůjčena z ateliéru Hermanna Nitsche, Muzea umění Olomouc a archivů jednotlivých autorů.

Poděkování \ Hermann Nitsch, Muzeum umění Olomouc, Josef Smutný, Štěpánka Bielešová, Anežka Šimková

Realizace výstavy byla podpořena z grantu specifického výzkumu
PdF MU: Progrese a regrese ve vizuálních a performativních aspektech
výtvarné edukace (MUNI/A/1190/2014)

galerie černá linka

Pedagogická fakulta MU, katedra výtvarné výchovy, Poříčí 7, 603 00 Brno

CUKRÁRNA U ZDOBŮ
VELKÁ BÍTEŠ

vize

